

*Багатогранна спадщина Михайла
Ілліча Мандеса (1866-1934): до 150–
річчя з дня народження історика,
філолога, фахівця з грецької
словесності*

31 січня виповнюється 150 років від дня народження видатного історика, літературознавця, мовознавця, фахівця з класичної історії та словесності Михайла Ілліча Мандеса.

Михайло Мандес у 1886 р., після закінчення Третьої одеської гімназії, вступив на фізико-математичний факультет Новоросійського університету. Але провчившись рік, перевівся на історико-філологічний факультет, який закінчив у 1891 р. з дипломом першого ступеня. Через два роки, у 1893 р., склав магістерські іспити, а 30 травня 1898 р. захистив магістерську дисертацію на тему: «Мессенські війни». Ще будучи магістром, у 1894 р., Михайло Ілліч починає свою педагогічну діяльність у стінах Новоросійського університету на посаді приват-доцента кафедри класичної філології. М. І. Мандес був тим вченим, який читав практично всіма європейськими мовами, блискуче знав німецьку, грецьку, латинську мови. Він неодноразово перебував у наукових відрядженнях у Греції, Італії, Англії, Німеччині, Франції, Нідерландах, Іспанії. Працював у бібліотеках та університетах Геттінгена, Берліна, Бонна, музеях Дрездена, Берліна, Мюнхена, Парижа, Лондона.

З 1901 р. Михайло Ілліч перейшов працювати на посаду екстраординарного, потім ординарного професора кафедри грецької словесності Історико-філологічного інституту князя Бездородька у Ніжині. 29 грудня 1901 р. захистив докторську дисертацію «Опыт историческо-критического комментария к греческой истории Диодора» у Новоросійському університеті.

16 травня 1907 р. М. І. Мандес повернувся до Новоросійського університету на посаду приват-доцента та одночасно почав працювати в Одеських Вищих жіночих курсах на посаді професора (1906-1920), де викладав грецьку та латинську граматики, античні давності, епіграфіку, історію літератури та античне право.

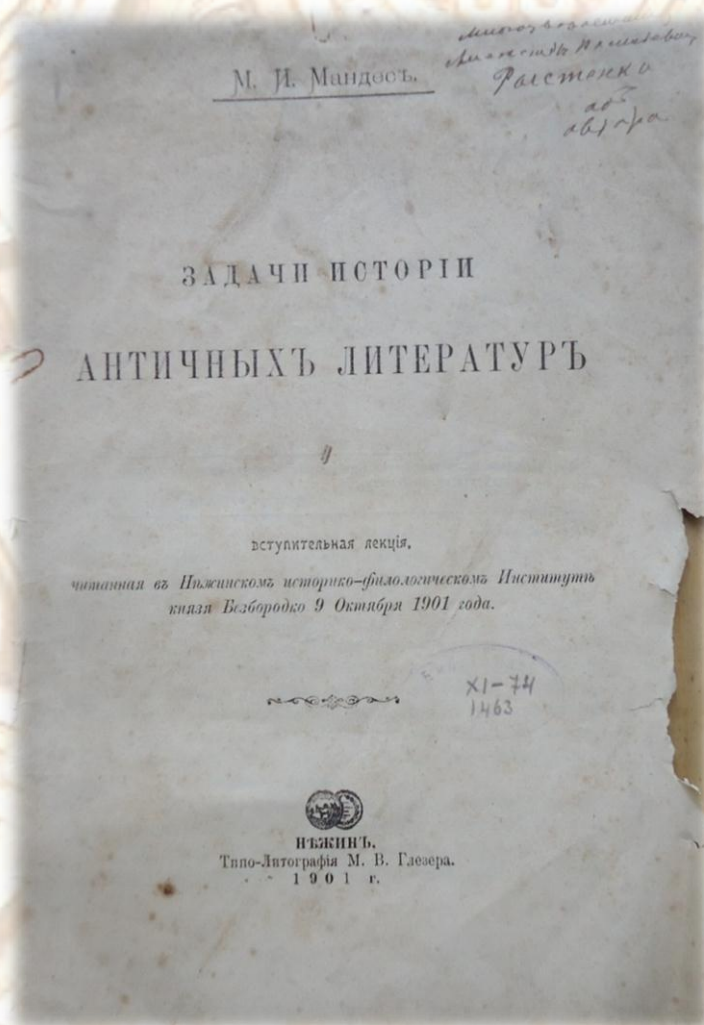
Після революції М. Мандес залишився в Одесі. Він продовжив працювати на посаді екстраординарного професора Одеського Інституту народної освіти. Починаючи з 1920 р. викладав також і в Інституті гуманітарних та суспільних наук, Інституті народного господарства та Художньому інституті, де з вересня 1925 р. завідував кафедрою теорії мистецтв та бібліотекою.

Наприкінці 20-х років Михайло Ілліч, у зв'язку з хворобою та важким матеріальним становищем, клопотав про призначення йому пенсії, але без успіху. У 1930 р. професор М. Мандес був звільнений із Інституту народної освіти. Відмітка про звільнення була останньою у його трудовій книжці.

Помер професор Михайло Ілліч Мандес 18 вересня 1934 р. в Одесі і похований на Другому християнському кладовищі.

З нагоди 150-літнього ювілею Михайла Мандеса, Науковою бібліотекою ОНУ імені І. І. Мечникова поставлено віртуальну виставку праць вченого. Література поділяється на три частини. До першої частини відносяться праці, у яких досліджується історія античної літератури. До другої частини – навчальні посібники, у яких вивчається давньогрецька та латинська мови. До третьої – історичні та історико-філологічні твори.

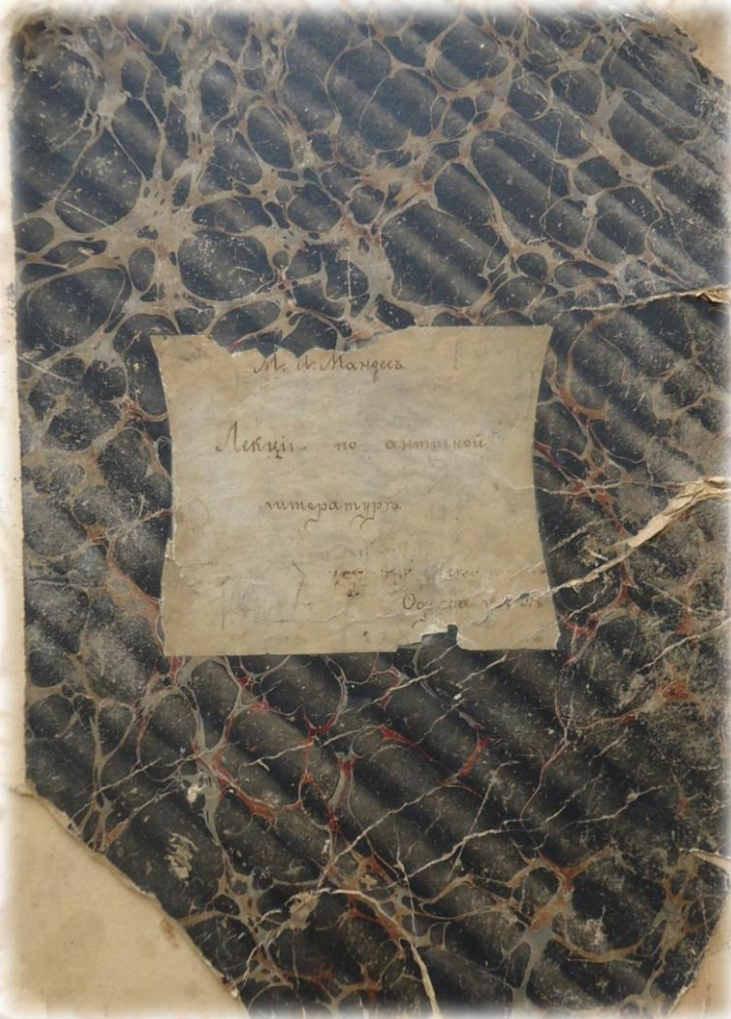

Мандес М. И. Задачи истории античных литератур / М. И. Мандес. – Нежин : типо-литография М. В. Глезера, 1901. – 24 с. (37/240)

У даній книзі автор досліджує проблеми історії античних літератур. Розглядає розвиток історії античної літератури на прикладі творів Гомера, Софокла, Аристофана та їхнього внеску у світову літературу. М. І. Мандес вперше звертається до літературного твору як історичного сюжету. Поряд з цим він відзначає значення досліджуваних творів для істориків літератури.

Мандес М. И. Лекции по античной литературе / М. И. Мандес. – Одесса, 1907-1908. – 191 с.

Видання являє собою збірник лекцій з історії античної літератури, що були прочитані вченим у Новоросійському університеті. Особливу увагу при написанні та прочитанні лекцій вчений звертав на критичний аналіз при дослідженні грецьких творів та становлення грецької філософії. Поряд з цим він намагався відокремити літературу від філософії.

Тиртей и аналогичныя явления.

Неудачная научная работа дурна пожалуй не столько сама по себе, сколько по той массе напрасного труда, который часто приходится тратить на исправление ея промахов. Зло порождает зло. Таким вторичного происхождения зломъ является и предлагаемая статья. Она имѣетъ цѣлю устранить неправильное возрѣніе на Тиртея, проводимое въ науку такимъ авторитетнымъ лицомъ, какъ извѣстный англійскій ученый Verrall. Моя статья является не первичнымъ „зломъ“, вызваннымъ статьей Verrall'a¹⁾. Verrall'ю отвѣчала Мосан²⁾ и на отвѣтъ Мосан'a послѣдовала отвѣтъ Verrall'я³⁾.

Тѣмъ не менѣе вопросъ не рѣшенъ. Онъ и можетъ быть рѣшенъ только путемъ правильной экзегезы, на почву которой пытаются поставить его нижеслѣдующія строки.

Verrall пытается отнести Тиртея ко времени третьей мессенской войны, и пытается сдѣлать это на основаніи того же мѣста Ликурга⁴⁾, которое намъ до сихъ поръ служило доказательствомъ его участія въ такъ называемой второй мессенской войнѣ.

Verrall переводитъ это мѣсто и восклицаетъ: „Такое мѣсто, которое всегда упоминается въ исторіяхъ и справочныхъ книгахъ..., какъ одно изъ доказательствъ общепринятаго мнѣнія о томъ, что Тиртей жилъ за 200 лѣтъ до персидскихъ войнъ. Развѣ не невозможно, выше всякаго спора, не ясно, что при этомъ допущении весь рассказъ и вся аргументація Ликурга теряетъ всякій смыслъ. Ликургъ полагааетъ, считалъ это фактомъ извѣстнымъ каждому, что

¹⁾ Tyrtæus: a graeco-roman tradition. Classical Review 1896, p. 269.

²⁾ The date of Tyrtæus. Classical Review 1897, p. 10.

³⁾ On the date of Tyrtæus. Classical Review 1897, p. 185.

⁴⁾ In Lycor. § 106 sqq.

**Мандес М. И. Тиртей и аналогичные явления /
М. И. Мандес. – С. 135-158. – Окремий відбиток.
(62/12)**

У книзі досліджується особистість напівлегендарного давньогрецького елегійного поета середини VII ст. до н. е. – Тиртея, ім'я якого стало збірним у розумінні «поета-воїна». Він став один із перших засновників жанру військової елегії — ембатерії.

Особливу увагу автор звертає на аналіз творів, що були присвячені Тиртею та вплинули на формування його напівлегендарного образу. При цьому М. І. Мандес звертається до праць Лікурга, Філохора, Аполлодора, Геродота та інших. Застосовуючи критичний аналіз до творів, вчений шукає аналогічні судження у даних творах.

ΚΉ ΓΟΜΕΡΩΣΚΟΜΟΥ ΓΙΜΝΟΥ ΝΑ ΑΠΟΛΛΩΝΑ.

Стіхи 440—474 этого гимна гласятъ такъ:

- Ἐνθ' ἐκ νῆος ἔρρουσεν ἄναξ, ἐκάργος Ἀπόλλων,
 ἀστέρι εἰδόμενος μέσφ' ἤματι· τοῦ δ' ἀπὸ πολλὰι
 σπινθάριδες πωτῶντο, σέλας δ' εἰς οὐρανὸν ἴκεν·
 ἐς δ' ἄδοτον κατέθηκε διὰ τριπόδων ἐριτίμων.
 ἐν δ' ἄρ' ὃ γε φλόγα θαΐε, παρασκόμενος τὰ ἅ κηλα.
 445. πᾶσαν δὲ Κρίτην κάταγεν σέλας· αἱ δ' ὀλλόισαν
 Κριταίων ἄλογοι καλλίζωνοι τε θυγατρὸς
 Φαίβου ὑπὸ ῥιπίης· μέγα γὰρ δέος εἶλεν ἕκαστον.
 ἔνθεν δ' αὐτ' ἐπὶ νῆα, νόημι' ὡς, ὤρτο πέτεσθαι,
 ἀνέρι εἰδόμενος αἰζῆφ' τε κρατερῷ τε,
 450. πρωτόηβη, χαίτης εἰλομένος εὐρέας ὤμοος·
 καὶ σφας φωνήσας ἔπαα πτερόεντα προσήδα·
 Ὡ ξεῖνοι, τίνας ἐστέ; πόθεν πλατῖθ' ὑγρά κέλευθα;
 ἦ τι κατὰ πρῆϊν, ἦ μαφιδίως ἀλάλησθε,
 οἷα τε λιπτοῖσθε, ὑπεῖρ ἅλα, τοί τ' ἄλδωνται
 455. ψογὰς παρθέμενοι, κακὸν ἀλλοδαποῖσι φέροντες;
 τίφθ' οὕτως ἦσθον τετιγηότες, οὐδ' ἐπὶ γαίαν
 ἐκβῆτε, οὐδέ κ' αὖτ' ὄπλα μελαίνης νῆος εἴσεσθε;
 αὐτῆ μὲν γε δίκη πέλει ἀνδρῶν ἀλφειρταίων,
 ὑπὸς' ἄν ἐκ πόντου ποτὶ γηῖνα νῆϊ μελαίνῃ
 460. ἔλθωσιν καμάτφ ἀδηχότες, αὐτίκα δὲ σφας
 οἷσι γλυκεροῖο παρὶ φρένας ἕμερος αἰρεῖ.
 Ὡ φάτο, καὶ σφιν θάρσος ἐνὶ στήθεσσιν εἶηκεν·
 τὸν καὶ ἀμειβόμενος Κρητῶν ἀγὸς ἀντίον ἤβδα·
 Ζεῖν, ἐπεὶ οὐ μὲν γάρ τι καταλνθητοῖσιν εἰσικας

- ὁ δέμας, οὐδὲ φότη, ἀλλ' ἀθανάτοισι θεοῖσιν,
 465. οὐδέ τε καὶ μέγα χαίρε, θεοὶ δὲ τοι ἔλθαι δοίαν.
 καὶ μοι τοῦτ' ἀγόρευσον ἐτήτυμον, ἔσφ' ἐὼ εἶδω·
 τίς δῆμος, τίς γαῖα, τίνας βροτοὶ ἐγγεγάσασιν;
 ἄλλη γάρ φρονέοντες ἐπεπλόμεν μέγα καίμα
 ἐς Πόλον ἐκ Κρήτης, ἔνθεν γένος εὐχόμεθ' εἶναι·
 470. νῦν δ' ὦδε ἐν νῆϊ κατήλομεν οὐ τι ἐκόντες,
 νόστοο ἰέμενοι, ἄλλην ὁδὸν, ἄλλα κέλευθα
 ἀλλὰ τίς ἀθανάτων θεῶν ἤγαγεν οὐκ ἐθέλοντας.
 Τοὺς δ' ἀπαμειβόμενος προσέφη ἐκάργος Ἀπόλλων·
 475. Ζεῖνοι, τοὶ Κνωσῶν πολυδένδρον ἀμφινέμεσθε
 τὸ πρὶν κτλ.

Черезъ обширное море привелъ Аполлонъ критянь къ Критѣ. Затѣмъ онъ, какъ звѣзда, пронесся надъ городомъ, пронизвъ въ храмъ, озаряя весь городъ, и оттуда возвратился къ критянамъ. Начинается между ними разговоръ: „Кто вы такіе“, спрашиваетъ богъ. Слѣдуетъ отвѣтъ—и только послѣ него Аполлонъ открываетъ будущимъ жрецамъ своего храма. Зачѣмъ вся эта длинная церемонія, когда Аполлонъ, очевидно, знаетъ, кто люди, которыхъ онъ съ опредѣленным цѣлью привелъ черезъ далекое море? Обычный эпическій приемъ!

Аполлонъ спрашиваетъ: „Кто вы, чужеземцы, откуда вы—гости вы или разбойники? Отчего сидите вы удрученные на кораблѣхъ и не выходите на сушу, не складываете снастей?“ Критяне отвѣчаютъ на эти вопросы: „Привѣтъ тебѣ, о незнакомецъ, намъ кажущійся богомъ, пусть боги дадутъ тебѣ счастье! Скажи намъ, что эта за земля. Мы ѣхали въ Пилосъ изъ Крита, а сада попали не по своей волѣ“. Почему они не выходить на берегъ, хотя аѳтῆ δίκη πέλει γ' αὐσθῆ, остается секретомъ для Аполлона и для насъ. Но Аполлонъ несколько этимъ не смущается: гостямъ отвѣчая, онъ заявляетъ: „Гости, вы, которые прежде жили вокругъ обильнаго, деревьями Кноса!“ Новый сюрпризъ! Откуда Аполлонъ, знаетъ, что чужеземцы родомъ изъ Кноса? Вѣдь они только сказали, что ѣдутъ изъ Крита, а въ Критѣ много городовъ (В 649 ἄλλοι δ' οἱ Κρήτην ἐκατόπολιν ἀμφενέμεντα, ср. 475). Правда, онъ богъ, ἐς πάντ' ἐφορῶ καὶ πάντ' ἐπακούομαι—но зачѣмъ тогда всѣ распросы?

Разберемъ самій составъ нашей бесѣды. 452—455—γ 71—74 (Несторъ спрашиваетъ Телемаха. Но тотъ притомъ къ нему, а не остался на кораблѣ, слова руки) = 252—255. Въ послѣдствѣхъ мѣстѣ вслѣдъ за вопросомъ киклона опенмывается страхъ Одиссея и его

Мандес М. И. К Гомеровском гимну на Аполлона / М. И. Мандес // Журнал Министерства народного просвещения. – Санкт-Петербург: тип. В. С. Балашева, 1891. – С. 86-90. (206/ 28)

У статті автор розмістив вірші гомерівських гімнів Аполлону на грецькій мові. Після віршів вчений подає своє розширене тлумачення гомерівських гімнів Аполлону та розглядає грецькі міфи з точки зору методу критичного аналізу тексту.

Печатается на правах рукописи.

ЭЛЕМЕНТЫ
ГРЕЧЕСКОЙ ГРАММАТИКИ.

ПОСОБИЕ
ДЛЯ СВОИХЪ СЛУШАТЕЛЕЙ И СЛУШАТЕЛЬНИЦЪ.

СОСТАВИЛЪ
Михаиль Мандесъ.

ОДЕССА.
«ЭКОНОМИЧЕСКАЯ» типографія, ул. Жуковскаго, 43.
1909.

б
33328

***Мандес М. И. Элементы греческой грамматики:
пособие для своих слушателей и слушательниц /
М. И. Мандес. – Одесса: экон. тип., 1909. – 42 с.
(б/33328)***

Видання є посібником вченого при вивченні курсу грецької мови для студентів Новоросійського університету. Матеріал збірника складається з двох частин – теоретичної частини та практичних завдань. Книга надрукована на правах рукопису.

О ФИЛОЛОГИЧЕСКОМЪ МЕТОДѢ 1319
ИЗУЧЕНІЯ ИСТОЧНИКОВЪ.

РЪЧЬ,

произнесенная въ Императорскомъ Новороссійскомъ университетѣ

приватъ-доцентомъ

М. И. МАНДЕСОМЪ,

предъ наглядомъ его диспуты.

ОДЕССА.

«ЭКОНОМИЧЕСКАЯ» ТИПОГРАФІЯ, ПОЧТОВАЯ УЛ., № 43

1898.

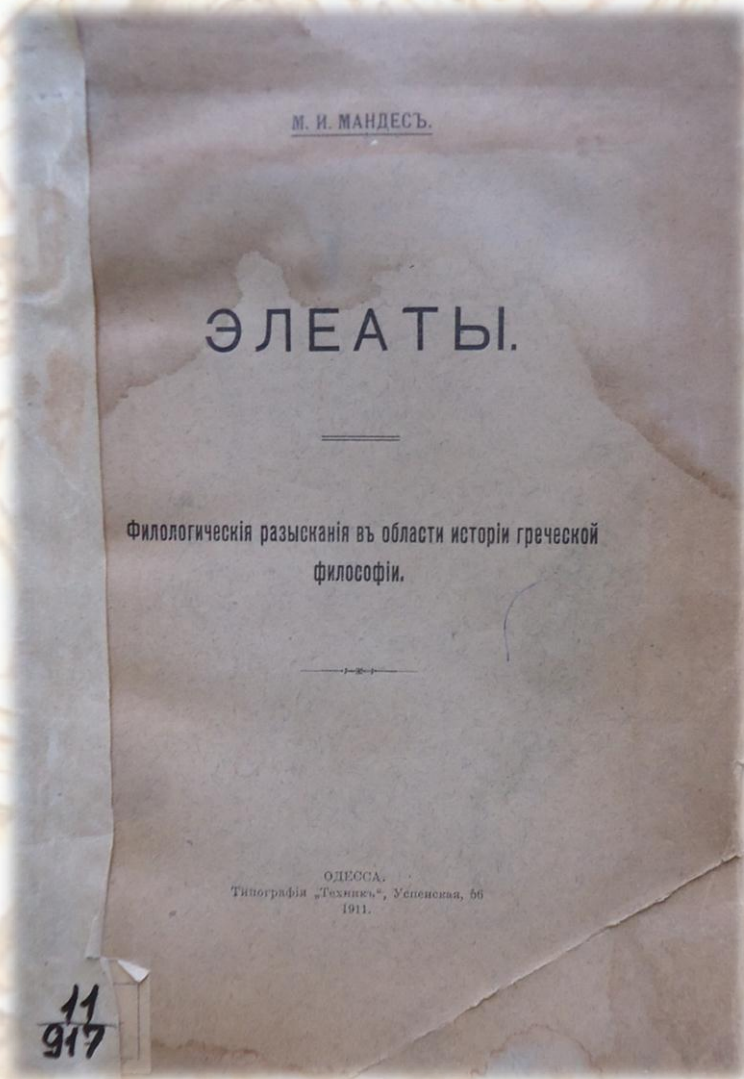
74

587

***Мандес М. И. О филологическом методе
изучения источников / М. И. Мандес. – Одесса:
экон. тип., 1898. – 10 с. (74/587)***

У книзі автор звертається до методики дослідження історичного джерела. Він обґрунтовує доцільність історичної та філологічної критики тексту. Розглядає цей метод в історичній ретроспективі. Особливу увагу звертає на дослідження Еммануїла Беккера щодо проведення філологічної реформи. Введення методу критики тексту та його розповсюдження вчений відносить до школи Леопольда фон Ранке та Еммануїла Беккера. М. І. Мандес розповідає про дієвість цього методу на прикладі критики грецьких джерел.

***Мандес М. И. Элеаты. Филологическое
разыскание в области истории греческой
философии / М. И. Мандес. – Одесса: тип.
«Техник», 1911. – 316 с. (11/917)***

У книзі автор схиляється до критичного аналізу філософських текстів. У виданні М. І. Мандес розглядає філософські вчення Ксенофана, Парменіда, Зенона та Меліса. При викладі матеріалу вчений відхиляє біографічні відомості грецьких філософів і особливу увагу звертає на їх філософські вчення та становлення елейської школи. На титульній сторінці знаходиться авторський дарчий надпис Івану Михайловичу Малініну.

Огонь и душа въ ученіи Гераклита.

Въ послѣднее время очень много пишутъ о Гераклитѣ. Въ научной литературѣ выработался типъ своего рода толкователя апокалипсиса. Робко вступилъ на этотъ путь талантливый Патинъ¹⁾, болѣе смѣло идуть по нему Вильгельмъ Шульцъ²⁾, Лѣвъ³⁾ и др. Вы читаете со всѣмъ вниманіемъ, на которое вы способны, вы вылавливаете отдѣльныя мысли, вы, пожалуй, и способны понять, чего хочеть такой толкователь, но ваша мысль отказывается слѣдовать за мыслію вашего руководителя. У Патина есть рядъ остроумныхъ догадокъ, у него есть много филологической школы, но въ концѣ концовъ онъ самъ и загадываетъ и разгадываетъ загадки, которыя, на вѣщъ, по крайней мѣрѣ, не посвященный въ тайнства апокалипсиса, взгляды, никакого отношенія къ Гераклиту не имѣють. Если Гераклитъ—апокалипсисъ, то мы должны отказаться отъ проникновенія въ его тайну. Что такое число звѣриное—а Вильгельмъ Шульцъ дѣйствительно своего рода числа звѣриные разгадываетъ у Гераклита,—этого научно рѣшать нельзя. Но нельзя не сказать, что недалеко отъ такого способа толкованія и классики исторіи греческой философіи. Пока мы вносимъ въ изслѣдуемаго мыслителя наше, пока мы ищемъ въ немъ того, что составляетъ плодъ нашей философской работы, до тѣхъ поръ мы толкуемъ апокалипсисъ. Само собой понятно, что Целлеръ это дѣлаетъ и методичнѣе и осторожнѣе. Но когда Лассаль ищетъ у Гераклита Гегеля, а Шустеръ чуть-ли не Мошотта, мы загадываемъ и разгадываемъ загадки.

Для Гераклита такое модернизированіе началось очень давно. Христіанскій апологетъ борется противъ своего противника и вноситъ

¹⁾ Heraklits Einheitslehre. München 1885. Apollonios Martyr, der Skoteinologe, ein Beitrag zu Heraklit und Euhemeros, Arch. f. Gesch. d. Philosophie. XII. Parmenides im Kampfe gegen Heraklit 1900. Altes und Neues zu Heraklits Logoslehre. Blätter f. das gymnasialwesen XXXIII.

²⁾ W. Schütz, Studien zur antiken Kultur I. Pythagoras und Heraklit. Wien und Leipzig 1905. Die Kosmologie des Rauchopfers nach Heraklits feg. 67. Arch. f. Gesch. d. Philosophie. XXII.

³⁾ Loew, Heraklit im Kampfe gegen den Logos, Programm, Wien 1908. Ein Beitrag zu Heraklit, Arch. f. Gesch. d. Philosophie. XXIII Die Zweitheilung in d. Terminologie Heraklits, ibidem XXII. XXIV.

Мандес М. И. Огонь и душа в учении Гераклита / М. И. Мандес // Записки Одесского общества истории и древности. – 1912. – Т. 30. – С. 252-283. (81/3)

У статті відображено становлення філософського вчення давньогрецького філософа Геракліта. Особливу увагу автор звертає на дослідження ролі вогню та душі у філософських трактатах Геракліта. Поряд з цим розглядаються відображення вчення Геракліта у філософських працях Аристотеля та Платона.

М. МАНДЕСЪ.

ОПЫТЪ

ИСТОРИКО-КРИТИЧЕСКАГО КОММЕНТАРІЯ

КЪ

ГРЕЧЕСКОЙ ИСТОРИИ ДІОДОРА.

ОТНОШЕНИЕ ДІОДОРА КЪ ГЕРОДОТУ И ФУКИДИДУ.

ОДЕССА.

«ЭКОНОМИЧЕСКАЯ» ТИПОГРАФИЯ, ПОЧТОВАЯ, № 43.
1901.

***Мандес М. И. Опыт историко-критического
комментария в греческой истории Диодора.
Отношение Диодора к Геродоту и Фукидиду /
М. И. Мандес. – Одесса : экон. тип., 1901. – 479 с.
(32 54/8)***

Видання є докторською дисертацією М. І. Мандеса, що була захищена ним у Ніжині в 1903 р. Основним завданням вченого при написанні роботи стало виявлення джерел «Історичної бібліотеки» Діодора Сицилійського. Автор у цій книзі аналізує твори Діодора Сицилійського та його вплив на грецьку історію, починаючи від правління Ксеркса, сицилійської історії та Пелопоннеських війн. Особливу увагу вчений звертає на відношення Діодора Сицилійського до творів Геродота та Фукидіда.

совья переселенія, и пробравшись через области горных этрусков и лигуров, завоевали большую часть Апеннинского полуострова.

Не соглашаясь с некоторыми палео-этнологическими положениями В. И. Модестова, я бы желал, чтобы выражаемая мною сомнѣнія послужили доказательством того глубокого интереса, который, вмѣстѣ со мной, почувствует каждый серьезный читатель при чтеніи этого выдающагося труда. Но мы имѣли въ виду еще другую цѣль—показать, какъ легко въ такой гадательной области историческихъ знаній прийти къ противоположнымъ выводамъ.

Нельзя разстаться съ разбираемымъ нами важнымъ трудомъ, не засвидѣтельствовать почтенному автору его нашихъ лучшихъ пожеланій. Желаемъ ему, для великой пользы науки, скорѣе кончить второй томъ съ тою же неутомимою научною энергіею, какъ и первый, но при болѣе благоприятныхъ и достойныхъ такого труда личныхъ обстоятельствахъ.

А. Эманъ.

М. Мандесъ. Опытъ историко-критическаго комментарія къ греческой исторіи Диодора. Отношеніе Диодора къ Геродоту и Фукидиду. Одесса. 1901. XX + 479 стр.

Исслѣдованіе г. М. И. Мандеса „Опытъ историко-критическаго комментарія къ греческой исторіи Диодора“ посвящено изученію одного изъ мало привлекательныхъ для современнаго историка, но зато одного изъ несомнѣнно важныхъ для насъ источниковъ греческой исторіи. Эта непривлекательность сочиненія Диодора объясняетъ тотъ фактъ, что, несмотря на его значеніе для изслѣдователя исторіи Греціи, трудъ этого греческаго автора не подвергнутъ еще такой научной разработкѣ, какъа соответствовала бы требованіямъ настоящей филологической и исторической критики.

Достаточно вспомнить, что единственное комментированное изданіе Диодора, почтенная работа Wesseling'a, вышло болѣе ста лѣтъ тому назадъ и прошло болѣе тридцати лѣтъ съ тѣхъ поръ, какъ Volquardsen опубликовалъ свои „Untersuchungen über die Quellen der griechischen und sicilischen Geschichten bei Diodor, Buch XI—XVI (1868)“, чтобы признать появленіе новаго „историко-критическаго комментарія къ греческой исторіи Диодора“ вполне своевременнымъ. Конечно, и послѣ изслѣдованія Volquardsen'a, результаты котораго съ рѣдкимъ въ нашей наукѣ единогласіемъ были приняты въ свое время на вѣру

большинствомъ новыхъ историковъ, Диодоровскій вопросъ какъ относительно другихъ частей его всемірной исторіи, такъ и относительно части, касающейся исторіи Греціи, былъ предметомъ многихъ специальныхъ изслѣдованій. Но эти специальные изслѣдованія, обзоръ которыхъ читатель найдетъ лучше всего въ известномъ трудѣ Wachsmuth'a, или касаются отдѣльныхъ книгъ Диодора и отдѣльныхъ вопросовъ, или вращаются въ кругу общихъ разсужденій и соображеній, основанныхъ на обобщеніи нѣсколькихъ мѣтко наблюденныхъ фактовъ, но не на специальномъ анализѣ всего труда писателя.

Основной вопросъ—выясненіе состава всего труда Диодора и вскрытіе процесса и способа его работы, такимъ образомъ, еще далеко не можетъ считаться рѣшеннымъ. Если къ этому прибавить, что и установленіе текста исторіи Диодора даже въ новѣйшемъ критическомъ изданіи Vogel'я оставляетъ желать многого, то можно только порадоваться рѣшимости г. Мандеса заняться изученіемъ труда писателя, который по своему характеру заслуживалъ бы быть преданнымъ скорѣе забвенію, если бы судьбѣ угодно было сохранить намъ труды, по которымъ составлена компиляція Диодора.

Предлагаемый опытъ г. Мандеса „имѣетъ цѣлью“, по собственному заявленію автора, „дать нѣкоторыя подготовительныя работы, необходимыя для возмѣщенія“ указаннаго выше недостатка,—строгаго филологическаго и историческаго изученія исторіи Диодора. Г. Мандесъ, такимъ образомъ, не мечтаетъ о томъ, чтобы вполнѣ рѣшить при первомъ приступѣ намѣченный главный вопросъ; и поступаетъ правильно, потому что этотъ вопросъ можетъ быть рѣшенъ только цѣлымъ рядомъ частныхъ изслѣдованій, ставящихъ задачей детальное изученіе писателя, главу за главой. Г. Мандесъ ограничивается пока анализомъ одной, правда, самой важной части труда Диодора,—той части греческой исторіи, на протяжении которой мы можемъ постоянно сравнивать изложеніе Диодора съ трудами Геродота и Фукидда и слѣдовательно надѣяться, путемъ тщательнаго анализа этого изложенія, вскрыть процессъ работы Диодора въ одной, по крайней мѣрѣ, области его исторіи и выяснитъ значеніе Диодора, какъ писателя и ученаго. При такой постановкѣ задачи ходъ изслѣдованія и распредѣленія матеріала нахѣтены и предначертаны самой темой; г. Мандесъ долженъ былъ анализировать и дѣйствительно анализируетъ изложеніе Диодора почти главу за главой, разлагая это изложеніе на составныя части, сравнивая его съ

Штерн Э. Рец. на кн.: Мандес М. Опыт историко-критического комментарія к греческой истории Диодора / Эрнест фон Штерн // Журнал Министерства народного просвещения. – 1902. – ноябрь-декабрь. – С. 198-218. (206/28-а)

Рецензія Эрнеста Романовича фон Штерна на книгу своего учня, спеціаліста в галузі грецького джерелознавства М. І. Мандеса «Опыт историко-критического комментарія к греческой истории Диодора». У рецензії автор позитивно відгукується про стремління М. І. Мандеса дослідити маловивченого грецького історика Діодора. Поряд з цим він ставить Діодора поряд з корифеями грецької історії Геродотом та Фукидідом за його здатність досліджувати та відтворювати хід історичних подій.

ТРАДИЦІЯ ЛЕЛАНТСЬКОЇ ВОЙНИ.

М. І. Мандеса.

***Мандес М. І. Традиція Лелантської війни /
М. І. Мандес. – С. 233-248. – Окремий відбиток.
(62/123)***

У роботі розглядається фрагмент історії архаїчної Греції – Лелантська війна. Це військовий конфлікт між давньогрецькими містами-державами Еретрія і Халкіда (720-660 рр. до н. е.). Завдяки блискучому знанні давньогрецької мови, автор у своєму дослідженні звертається до оригіналів першоджерел – творів грецьких істориків таких як: Геродот, Фулідід, Діонісій, Плутарх. Особлива увага звертається на відображення ходу війни за творами грецьких істориків та історичними джерелами античної Греції.

МЕССЕНСКІЯ ВОЙНЫ
II
ВОЗСТАНОВЛЕНІЕ МЕССЕНІИ.

ИСТОРИЯ и ТРАДИЦІЯ.

Изслѣдованіе М. Мандеса.

1288

ОДЕССА.
Типографія Штаба Округа, Тираспольская, № 14.
1898.

Мандес М. И. Мессенские войны и восстановление Мессении. История и традиции / М. И. Мандес. – Одесса : тип. Штаба Одес. округа, 1898. – 252 с. (62/237)

Видання є магістерською дисертацією вченого, що була захищена ним у 1898 р. по закінченні Новоросійського університету. У книзі розглядається одна із недосліджених сторінок в історії становлення Спартанської держави – Мессенські війни. Розділи торкаються питання про причини війни, першої, другої та третьої Мессенських війн, становлення Мессенської держави. Додатком до видання слугує генеалогія Мессенських царів до Гераклідів. Автор у роботі над своїм дослідженням використав великий спектр джерел, зібрав всі відомі на той час свідчення античних авторів, які торкаються приєднання Месенії.

ИССЛЕДОВАТЕЛИ искусства кладут в центре интереса либо данное конкретное его произведение, либо то, что, лежа вне этого данного конкретного произведения, должно служить к созданию целостной системы, в конечном итоге призванной отвести отдельному факту художественного творчества надлежащее место; в результате то, что создают первые, и то, что создают вторые, почти никогда не сходятся. Разлад между эстетиками с одной стороны и историками искусства с другой—факт общеизвестный и общепризнанный.

Историка искусства это, может быть, и не огорчает; фактически это освобождает его от часто очень неприятной необходимости теоретизировать. Эстетика это очень печалит—его конструкция висит в воздухе.

Происходит это прежде всего от несовершенства самой эстетики; доказывать и самый факт несовершенства и вытекающее из него расхождение между системой, призванной объединять факты, и фактами, подлежащими объединению,—дело излишнее.

Хуже другое—и тем же результатам, к каким ведет это приводящее и уменьшающееся по мере развития науки, какова она *in concreto*, зло несовершенства, ведет и противоположный факт принципиального совершенства науки, какова она *in abstracto*. Как и всякая теоретическая наука, эстетика стремится к наивысшим обобщениям. Она есть сеть, охватывающая все. Но петли ее слишком широки. Все охватывая, она очень мало удерживает. По самому существу обобщения ширина его петель дает ускользнуть тому индивидуальному, что свойственно каждому данному конкретному факту. А при рассмотрении конкретного художественного явления, это индивидуальное привлекает больше всего внимание и кажется наиболее ценным. Последовательно обобщающая наука должна отказать от ценности индивидуального. В области эстетических явлений это значило бы ради системы убить „Евгения Онегина“. А этого и вся эстетика не стоит.

Вторая сторона того же несовершенства эстетики в ее совершенстве заключается в том, что она строит свою систему на основании абсолютных ценностей, препарирруя свои объекты так, чтобы именно эти абсолютные ценности получились. Конкретная действительность знает не эти препарированные ценности, а конкретные результаты творческой жизнедеятельности, проявляющейся в конкретной связи человечески

Мандес М. И. Эстетические теории и творчество художника / М. И. Мандес // Посев : литературно-критический и научно-художественный альманах. – Одесса, 1921. – С. 99-112. (30/11708)

У статті досліджується розвиток історії мистецтва. Автор намагається відобразити протистояння та розбіжності у поглядах на характеристику епохи між естетами та істориками мистецтва. Вчений пропонує розглядати твори мистецтва як з точки зору критично-історичного аналізу, так і з естетичного боку.

Мандес М. И. Теория искусства : конспект лекций читаемых в Одесском политехникуме изобразительных искусств / М. И. Мандес. – Одесса, 1928. – 116 с. (Лупанов/37)

З 1925 р. М. І. Мандес завідував кафедрою теорії мистецтв Одеського художнього інституту. У фондах НБ ОНУ зберігся конспект лекцій, надрукований на правах рукопису, які читав студентам М. І. Мандес. Книга складається з декількох блоків: вступ, де розглядається наука про мистецтво та поняття естетичного; загальної частини, в якій розглядаються закони та принципи естетичного; частина спеціальна, яка включає в себе розгляд класифікації мистецтв – архітектури та образотворчого мистецтва.

*Праці, що стосуються наукової та
науково-педагогічної діяльності
Михайла Ілліча Мандеса*

5352

Міністерство освіти України
Південноукраїнський державний педагогічний
університет
імені К. Д. Ушинського

ІСТОРИЧНИЙ ДОСВІД І СУЧАСНІСТЬ

Доповіді учасників III міжнародної
наукової студентської конференції, присвяченої
ролі м. Одеси у світовій та вітчизняній
історії, науці і культурі.

Випуск 2
Книжка 1

Одеса 1997

***Березин С. Творческая деятельность
М. И. Мандеса / С. Березин, Т. Избаш //
Историчний досвід і сучасність / відп. ред. В. М.
Букач. – Одеса, 1997. – Вип. 2, кн. 1 : Доповіді
учасників III міжнар. наук. студент. конф.,
присвяч. ролі м. Одеси у світовій та вітчизняній
історії, науці і культурі. – С. 27-32. (79-а/5352)***

Стаття націлена на розкриття викладацьких інтересів дослідника та аналізу його праць. Здійснено поділ усіх наукових творів автора на три групи. До першої віднесено доробки з історії античної літератури, до другої – навчальні посібники з вивчення давньогрецької і латинської мов, до третьої – історичні та історико-філософські твори. Проаналізувавши третю групу, автори звертають увагу читача на особливий внесок науковця в дослідження історії Спарти, а точніше – Мессенських війн, а також на коментарі до праць античних авторів.

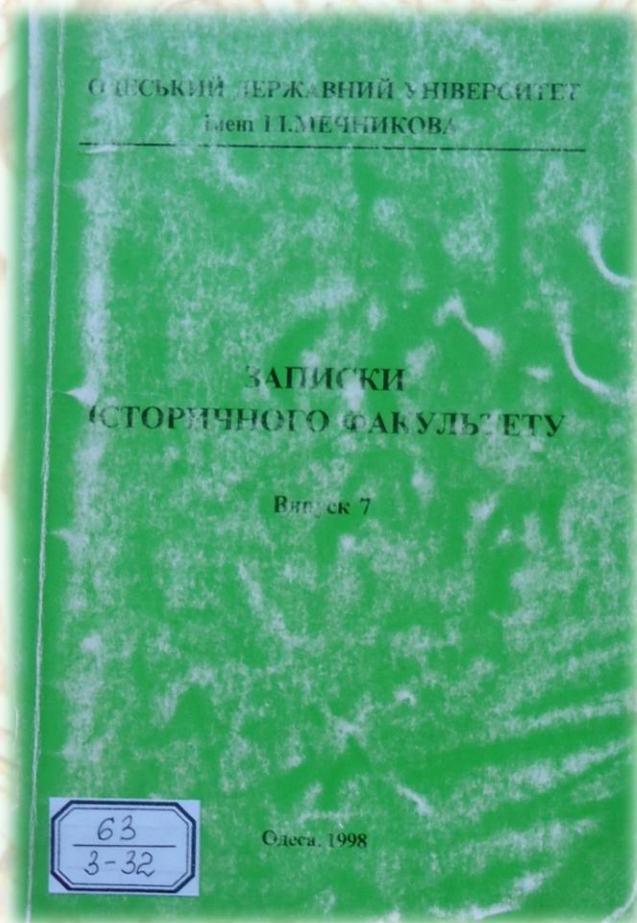

***Березін С. Є. Мандес Михайло Ілліч / С. Є. Березін,
Т. О. Ізбаш-Гоцкан // Одеські історики:
енциклопедичне видання. Т. 1 : початок XIX –
середина XX ст. / відп. ред. В. А. Савченко. – Одеса
: Друкарський дім, 2009. – С. 224-226.(79-а/7871)***

У енциклопедичному виданні наведені біографічні відомості про істориків Одеси, які жили і працювали наприкінці XIX – середині XX ст., у числі яких був і М. І. Мандес. Біографічна стаття написана у вигляді хронологічної довідки. Наведені основні дати з життя дослідника, зроблено акцент на викладацькій діяльності вченого та його наукового доробку як історика античності. Автори звертають особливу увагу на проблеми мистецтвознавства в науковій діяльності вченого в останньому десятилітті наукової діяльності.

***Березин С. Е. М. И. Мандес: историк, филолог.
Искусствовед (по материалам фондов
Государственного архива одесской области) /
С. Е. Березин, Т. А. Избаш // Записки історичного
факультету. – Одеса, 1998. – Вип.7. – С. 152-157.
(81/1251)***

Спираючись на архівні матеріали, автори статті знайомлять читачів з викладацькою і науковою діяльністю дослідника в бібліотеках Одеси, Кишиніва, Катеринослава, Одеському Новоросійському університеті та в післяреволюційних вищих і середніх закладах освіти. Знайомлячись з наведеним матеріалом, у читача складається образ М. І. Мандеса як неординарної людини з багатовекторними інтересами, серед яких стародавня історія, мови, мистецтво, естетика тощо. Архівні дані дали можливість розширити відомості про життя та діяльності вченого.

15
10885

Букач В.М.

Історія Південноукраїнського
державного педагогічного університету
ім. К.Д. Ушинського в особах
(Біографічний довідник)

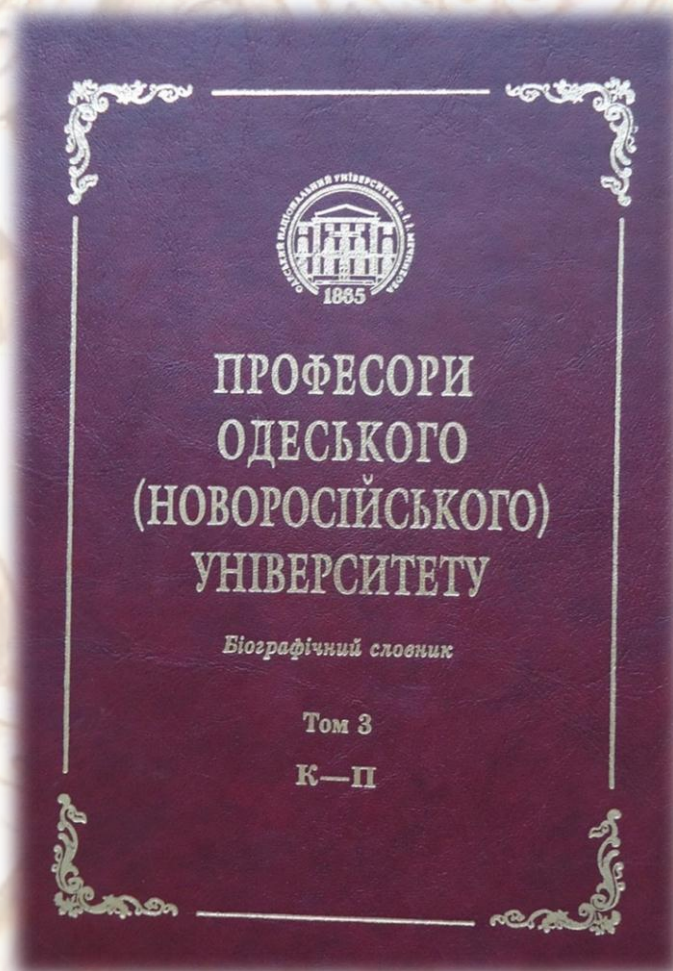

Одеса - 2005

***Мандес Михайло Ілліч // Букач В. М. Історія
Південноукраїнського державного педагогічного
університету імені К. Д. Ушинського в особах :
біогр. довідник / В. М. Букач. – Одеса : Південноукр.
держ. пед. ун-т ім. К. Д. Ушинського, 2005. – С. 36-
37. (15/10885)***

Довідник складається з трьох частин, присвячених керівникам, викладачам і студентам, долі яких в різні часи були пов'язані з Південноукраїнським державним педагогічним університетом. У другій частині, присвяченій викладачам, що збагачували науковий, методичний потенціал педагогічного навчального закладу, сприяли формуванню його авторитету, ми знаходимо короткі біографічні дані і про М. І. Мандеса, список праць і літератури, звідки можна почерпнути інформацію про життя і наукові інтереси автора.

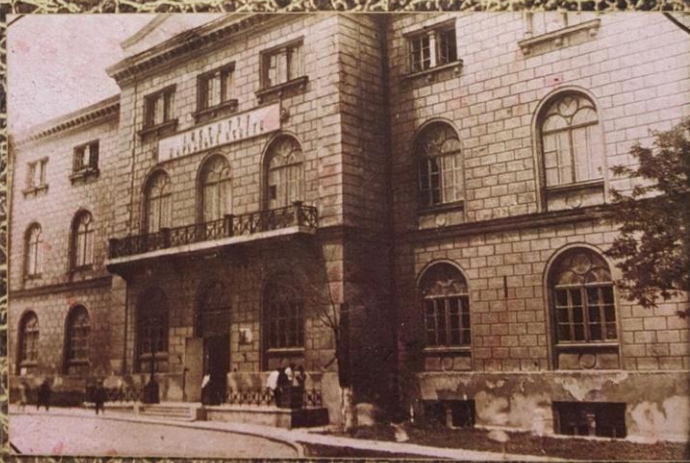
***Березін С. Є. Мандес Михайло Ілліч / С. Є. Березін,
Т. О. Ізбаш // Професори Одеського
(Новоросійського) університету : біогр. словник /
відп. ред. В. А. Сминтина ; заст. відп. ред.
М. О. Подрезова ; упоряд. та бібліогрр. ред. :
В. П. Пружина, В. В. Самодурова. – 2-ге вид., доп. –
Одеса : Астропринт, 2005. – Т. 3 : К-П. – С. 299-
301.(15/10552)***

У статті розкриваються основні біографічні відомості життя М. І. Мандеса, аналізуються основні напрямки наукових інтересів, детально розглядається його викладацька діяльність у вищих навчальних закладах Одеси, особливо у Новоросійському університеті. У кінці статті подається перелік праць історика та перелік літератури, використаної авторами статті.

В. В. ЛЕВЧЕНКО

ІСТОРІЯ ОДЕСЬКОГО ІНСТИТУТУ НАРОДНОЇ ОСВІТИ (1920–1930 рр.)

Левченко В. В. Історія Одеського інституту народної освіти (1920-1930 рр.) : позитивний досвід невдалого експерименту: монографія / В. В. Левченко . – Одеса: ТЕС, 2010. – 428 с.

У виданні на основі великої кількості архівних документів досліджується робота викладача історії західної літератури та історії давнього світу М. І. Мандеса у стінах Одеського інституту народної освіти. У книзі також міститься фото випуску ІНО 1925-1929 рр., де розміщена фотографії викладачів інституту, в тому числі М. І. Мандеса.